

Iz značajnih písama dra I. Merza *

*Iz pisma dra. I. M. gđici X; Jesenice (Slovenija)
Hotel Sv. Križ« 31. VIII. 1927.*

Slobodno se sprijateljite s mišlju da će Orlice biti u čudorednom pogledu korektnije od Orlova (moderni plesovi i t. d.) i u tom pogledu može Vam lebditi pred očima misao sv. Pavla: »Žena vjerna posvećuje muža nevjerna.« I ako se tu ne može govoriti o nevjeri u doslovnom značenju ipak orlice treba da vrše etički utjecaj na Orlove.

Zašto bi Orlice klipsale za Orlovima, zašto se u njima ne bi uzgajao ponos i svijest, da one u saobraćaju moraju biti aktivni faktor pridizanja, a ne pasivnog »klipsanja« za muškarcima. Ako Vas je iskustvo uvjerilo, da Orlovi nijesu tako radikalni u tim pitanjima plesa i slično, to tom realnom činjenicom valja računati i u Orlicama još većma uzgajati tu svijest, da one moraju biti i prema Orlovima nositeljicama toga radikalizma. Orlove će to možda isprva malo upeći, ali je uvijek bolje, da je neki mali razboriti borbeni stav između naših dviju organizacija i njezina članstva, negoli tijesno prijateljstvo.

Iskustvo je pokazalo, da naše veće priredbe loše svršavaju. Ako naši sletovi imaju apostolsku svrhu, to ne smiju da završe narodnom veselicom. Time se sav blagotvorni učinak za kojim idemo razvodni. Moje je mišljenje, da se sve ove javne i veće produkcije imaju da završe kakvom teorijskom procesijom ili procesijom sa svijećama ili pjevanjem Tebe Boga hvalimo. U Rimu je tako u Koloseju završio Međunarodni Kongres omladine i ostavio je u dušama svih neizrecivo lijepo dojmove.

* Donosimo gotovo u cijelosti dva Merzova lista, koja u mnogom pogledu sintetizuju cijelu njegovu pojavu i njegovu misiju u katoličkom životu Hrvatske. Ona u mnogu ruku zadržavaju puninu svoje aktualnosti i danas — i baš danas — o njihovoj desetgodišnjici — kao i onda kad su bila pisana. Na kraju dodajemo kratki izvadak iz jednog Merzova lista o predmetu, koji je i danas zadržao svoju aktualnost. Značajno je, što je Merz o tom osobno sudio. *Nap. Ur.*

Veoma se radujem da ste se molitvom dali u pripravu za *Operu*.¹ To je najnaravniji početak. Tako ćete si isprobati providencijalnog muža, koji će ostvarenje uzeti u ruke. Ako Vam je moguće sastavite si popis djevojaka, koje se za to zanimaju, a pogotovo ako ih imade sa vječnim zavjetom sv. Čistoće.

A Vi svakako pišite u »Za Vjeru i Dom« u tom duhu, kako uz veliki poziv što ga žena imade kao majka i supruga, danas trebamo djevice, koje u svijetu poput redovnica sudjeluju u osvajačskoj, spasavajućoj i posvećujućoj misiji Crkve. Ovim načinom će se u dušama za to zvanih Orlica početi, da budi želja za ovom vrstom apostolata u svijetu, kojemu je uz ljubav također podloga vječna čistoća.

Čini se, da je ostvarenje muške *Opere* isto tako udaljeno kao i Vaše — — — — —

Međutim se mi molimo Presv. Srcu, da nam ono u pravi čas pokaže put. Ne dvojim, da će to Presv. Srce i učiniti: osnutak mnogih redova u povijesti pokazuje, kako su oni tako reći spontano iznikli i prokrčili put unatoč zapreka sa strane najkompetentnijih faktora — da samih Papa. Dokazala su djela Božja.

P. sam već iznio plan Prosvjetnog sleta za dogodinu kako su ga imali Belgijanci ove godine. Referati bi bili po skupinama; za se za podmladak, naraštaj; za se za članstvo, starješine, duhovnike zatim 2—3 predavanja za cijelo članstvo skupa, a onda 2 predavanja za svu publiku. Pontifikal s propovjedu, ako je tehnički izvedivo na sletištu jedno predavanje s prosvjetnim ispitima, a među publikom bi bili megafoni tako, da bi svatko odgovore (ćuo). Ako je moguće bile bi gimnastičke-ritmičke produkcije, koje bi donosile u ritmičkoj formi sadržaj glavnih predavanja.

No što je glavno sadržaj svih predavanja kretao bi se oko jednog pitanja. Belgijanci su sa svih gledišta obradili »Obitelj«. Socijalni tjedan u Italiji obradili su »Seljačko pitanje« »Gospodarsko pitanje« »Žensko pitanje« »Škola«, »Karitativni rad« i slično. Mislim da bismo mi uzeli »Euharistiju« i osvijetlili njezin utjecaj na naš život. Budući mi gradimo prve temelje potrebno je, da počnemo sa središtem katolicizma. Prema tome bila bi preda-

¹ Aluzija na *Opera Djelo Cardinal Ferari*, koje je u Italiji okupilo svjetovnjake — muške i ženske — u posebnu vrst redovničkog života u svijetu s naročitom svrhom da pomaže K. Akciju. Dr. Merz se bavio sličnom mišlju za naše krajeve. *Opera* — *Djelo Cardinal Ferari* u ondašnjem obliku danas u Italiji više ne postoji, dok su se u drugim zemljama — kao u Holandiji, Francuskoj, Belgiji, Engleskoj — već lijepo razvile neke Družbe Svjetovnjaka — bilo muških bilo ženskih, uvijek dakako potpuna odijeljenost (nepotpuna odijeljenost bila je i glavna slabost tadašnje Opere C. Ferari i jedan od uzroka njene metamorfoze) — krasno cvatu i donose velikih i solidnih plodova apostolatu K. Akcije dotičnih zemalja. Nap. Ur.

vanja: Euharistija i naraštajac. E. i Orao (Orlica); E. i obitelj; E. i škola; E. i štampa; E. i politika; E. i gospodarski život; E. i hrvatski narod i t. d.

Šta Vi sudite o tom? Pitajte N. N. i N. N.! Samo ga nemojte ozlovoljiti, već ga uhvatite kada nije prezaposlen. Tehnički bi se to dalo provesti barem tako lako kao slet.

Glede ženskog prava glasa mislim da je prema zadnjem pismu Kard. Gasparia stanovište Crkve ovo: Katolici imaju slobodu da u teoriji budu pristaše ili protivnici Ž. prava glasa. Ali ako u kojoj državi žene to pravo glasa posjeduju u savjesti su dužne, da se njim služe na opće dobro a napose da se njim služe u korist obitelji, uzgoja i javnog ćudoređa.

Nadalje je praksa čini se pokazala — referat na socijalnom tjednu u Nanciju — da je Ž. pravo glasa redovito više koristilo općem dobru negoli mu štetovalo.

Napokon kako je sav naš sadanji politički sustav bitno loš, jer je sazdan na herezi, da sva vlast dolazi od naroda da je narod izvor svih prava, da je svaki pojedinac potpun a u t o n o m a n t e iz tih premisa izvodi opće pravo glasa. Katolički sociolozi tvrde obratno, a pogotovo ističu, da se država ne sastoji od pojedinaca već od organskih (ne mehaničkih) jedinica, koje imaju svoj zaseban život i svoju autonomiju: obitelj, općine, staleži i t. d. Katolički sociolozi stoga smatraju sadanje opće pravo glasa, koje zabacuje norme jedinice, kao veoma nesavršeno.

Ako dakle držimo, da je u sadašnjem okrenutom političkom poretku žensko pravo jedno relativno dobro, kao katolici nikada ne smijemo odobriti sve sadašnje političke prilike (kao što u tezi moramo osuditi rastavu Crkve od države, koja u hipotezi može značiti spas Crkve) i žensko pravo glasa smatrati za apsolutno dobru stvar. Moramo nastojati da transformiramo sadašnje loše prilike u vidu naravnog prava (teze), pa sam uvjeren kada ta teza taj idealni kršćanski poredak bude ostvaren tad ne će biti žensko pravo glasa, kako ga s pravom traže mnoge stranke i to zato jer će atomističko (sastav od mase pojedinaca) shvatanje države morati ustupiti mjesto organskom sastavu, tako da na državu ne će utjecati masa pojedinaca već naravne organske jedinice, (obitelj općina i t. d.) koje su bile prije države, čija prava država mora da štiti i čije interese mora da pomaže.

Mislim da sada najviše treba da molimo za našu Operu, da tako naš i onako već dobrano redovnički život sistematiziramo, međusobno uskladimo i da stvorimo jak kostur Kat. Akcije. Isto taj red imade veoma široko polje rada kod nas: Pučka kuhinja, profesionalne škole, tiskare, dnevnik i t. d.

Zaključak iz događaja na D. zabavi: — To je dokaz, da niti kod najviših (.....) krugova nije sazreo red o tome, pa će se ponajprije tu morati da stvori jedinstveno mišljenje (Plan je već gotov, ako Bog da zdravlje i milosti u ovoj sezoni će stvar jače pokrenuti naprijed). S druge strane Vam to dokazuje da je cijela ova borba imala taj velik smisao, da je iz te atmosfere (atmosfera, koja će da paktira s duhom ovoga svijeta; koja kao da hoće da balansira na granicu t. j. hoće da ostane unutar Crkve, ali ne će da čini više negoli se bezuslovno traži, da se ostane u Crkvi) — da se velim iz te atmosfere minimalizma istrgnu oni, koji su spremni ne za politički, ili socijalno ekonomski ili nacionalni već upravo za čudoredni apostolat, koji je najpotrebniji i jer radi nečudorednih plesova, knjiga, kazališta, kupališta, odjeće mnoge duše propadaju. — Ako pokret i nadalje ostane indiferentan prema čudorednoj križarskoj vojni, što je Kat. Akcija mora da vodi, spor i dalje imade svoj *raison d' être* i to tako dugo dok cijela Kat. Akcija u tom ne bude jedinstvena.

O dvjema strujama (teorija Dr.) u kat. redovima, mislim ne smije biti ni govora u koliko idu za vjersko-čudorednim ciljevima. U koliko imaju vremenite ciljeve može biti slobodnih struja, koliko ima ljudi. Mislim da je sv. Stolica osudom modernizma definitivno riješila pitanje dviju struja i da je teorija dra. žalostan amerikanizam, koji može da zavede na strampaticu neupućene duhove. U Katoličkoj Akciji nema dviju struja — ona je baza za jedinstvo svih katolika, jer je to bitno religiozna akcija — a kat. religija ne priznaje dvije struje. U pitanjima vjere i čudoreda prima, u disciplinarnim sluša Papu i biskupe.

Da nije došlo do sloma u kat. redovima, taj duh indiferentizma prema savremenom poganstvu valjda bi zarazio sve kat. organizacije, a time bi te katoličke organizacije promašile svrhu i postale nesposobne za »obnovu svega u Kristu.«

Ono što stavljate 10 cm. da orlička odora mora biti pod koljenom čini mi se veoma malo. Uostalom pitat ću još za mišljenje presvj. Mislim da za naše prilike 10 cm. jest najmanji zahtjev za svaku kršćanku i što manje od toga već je sablazan. Nijemci od svih kršćanki traže »ein guter Stück«, »beträchtlich« ispod koljena. To je barem 10 cm! A orlička odora, ako želi da se stavi u službu apostolata morala bi po mom sudu biti duža od minimuma, koji se zahtijeva od svih kršćanki. Ako u istinu ženska Kat. Akcija imade opet društvu da dočara viziju svetih djevica i žena, to mi se čini da ta vizija u sebi uključuje vrlo, vrlo dugu suknju. Zamislite si sliku Gospinu ili koje svete (osim ako se ne radi o djeci kod kojih po naravi sjetilni dio nije razvijen) sa suknjom, koja siže samo 10 cm. ispod koljena! To bi

bio apsurd: jer svetost jest svojstvo duše, a sjetilnost oznaka tijela odvrćući pogled od lica kao izražaju duševne svetosti. Zar kršćanka nije sestra Gospina a u kakvoj suknji se pokazala Gospa u Lurdu, Pontmoinu i drugdje. Zašto ne slušati njezinu propovijed čednosti?! Njezin blagoslov ne će izostati, i — ako će mnoge Orlice otpasti, a mnogi katolici tu strogost ne shvatiti. Šta ćemo, kada sav zanos Orlica, sva poezija mora da bude upravo ta da usred blata poganstva kroče prema blistavim vrhuncima svetosti!

U stvarima Poslovnika sve je po starom, iščekujemo pismo Presvj. Biskup. konferencije, da li se usvaja prijedlog Saveznog Vijeća.

Za orlovstvo se tako dugo ne smijemo bojati njihove konferencije, dok budemo zastupali u svim pitanjima čisto Crkveno gledište, želeći da predusretnemo same želje sv. Crkve.

Postanemo li popustljivi naša organizacija odstupa od cilja radi kojeg je stvorena i tada bi neminovno morala nastati dekadanca i propast.

Uzdajmo se u Gospoda da do toga ne će doći.

Ne znam što mislite o onom ogrešenju o ljubav prema bližnjemu. Podsjećam Vas da je i naš Spasitelj znao biti srdit, samo što je tom svojom strašću vladao razumno i razborito. Proti zlu čovjek smije da plane svetom srdžbom. P. P. ne javlja. Kada ne ide drukčije čovjek si u svijetu mora da stvori samostansku regulu i po njoj da živi.

Ne pomišljate li na 8 dnevne duh. vj. i na tečaj fil. — teološki za sebe?

IZ PISMA DR. I. MERZA GOSPODINU N.

U Zagrebu, 21. oktobra 1927.

Veleučeni gospodine!

Vjerujte mi, meni lično nije ni drago da postoje u sjemeništima čisto orlovske organizacije svjetovnoga tipa, već mi se čini, da je za sjemeništa dovoljna sekcija Kat. Akcije unutar svim djacima zajedničke Marijine Kongregacije. Isto je bilo moje lično mišljenje, da je najbolje ne dozvoliti u sjemeništa ulaz svih onih crkvenih listova ili glasila kat. Akcije (s koje mu drago strane dolazili) koji raspravljaju o poznatim sporovima.

Dr. I. Merz I:

TRI NEOBJELODANJENE KARTE S RATISTA.

Pax †

Dragi moj N.

Hvala Ti na Tvojim karti. Stigla je. Radi dnevnika ne misli, da ih sada zaišteš, nego u slučaju moje smrti . . .

U Bozenu mi se je osobito svidjelo. Dobio sam donekle dojam, kakav je bio religiozni život u srednjem vijeku: U nedjelju Ti je na hiljade svijeta išlo u crkvu (franjevačka!) i van. Cijeli promet. Nепrestano se sv. Pričest dijeli. No najviše me se dojmilo kad sam pred odlazak, — radni dan je bio — otišao u crkvu, da se svojih (sic!) grijeha kotarišem (sic!) i da primim Onog najvećeg što nas slabiće tako voli. Nijesam se ni nadao; vani je još bio mrak, tu i tamo se je vidjela kakova zakukuljena osoba, gdje se nekamo žuri. Inače je bilo tiho. Kad stupim u veliku baroknu crkvu, duboko me dirne kad sam vidio, gdje su sve klupe nakrcane osobama, što poput duhova nepomično sjede, a na svim oltarima, sprijeda i sa strane — ima ih preko deset — fratri, velikih tonsura — služe u crvenim lijepim plaštevima mise. Sad na ovom oltaru sitna zvonca srebrnim glasom zabrecaju, a onda se opet na drugom oltaru okrene misnik i raširivši ruke šapće: »Dominus vobiscum«.

Neopisivo duboko djeluje crkva, gdje uz mistični sjaj od mnogo i mnogo svjeća se obavlja u isti čas, toliko puta taj misterij svih misterija. I svijet u toj tišini, stupa glavnom oltaru, gdje svećenik u nekakovom crnom čipkastom pregrtaču dijeli kruh Gospodnji. Direktno se sjeća, kako je čovjek kano na nekom ostrvu usred burnog mora; na ostrvu istinitog i pravog života. Iz onih malih ženica, što su trpjele i na sebi razumjele sfingu ovog života, emanira i tim velikim časovima, kada su sasvim sitne kod Stola Gospodnjeg — neko čudno nadnaravno svijetlo, koje cijelu crkvu ispunjava melodijama nečujnih pjesama anđela.

Nemam riječi da izrazim, kako pozitivno religiozna okolina djeluje na čovjeka.

Kod ovoga ću da nadovežem, na Tvoju misao o religioznosti banjalučkoj. Zaista pravo veliš, ako kažeš, da je tamo nema. Treba da je čovjek vidio druga pravo religiozna mjesta pa da sudi. 2-3 babe što se nalaze u crkvi tamo i mole od radi (sic!) starosti, je sve. Svijet ili nije trpio, pa ne shvaća — bolje reći ne osjeća — ono veliko čudo transsupstancije, ili je uslijed psouke — (zaista naš najveći, upravo strašni grijeh) tako zaglibio, da bi trebao jedan veliki čovjek, koji bi ga spasao. Prije sam držao, da je naš narod vrlo religiozan, ali iskusio sam da je njegova religija više tradicija baštinjena od otaca. Pomisli: ovdje Ti svaki grad imde svoga sveca, prave pravcate svece, na čiji se zagovor čudesa zbivaju. Mene je frapiralo: ali istina je. A u nas. Teško bi se našao čovjek za koga bi čovjek mogao ustvrditi da je blažen. (Turde za Eckerta mnogi, da je umro kao kakav svetac! — usput spomenuvši!) A kakove su naše crkve? To je bruka. Kad gledam ovdje: svako najzabitnije selo imade crkvu, što bi mogla urešivati Zagreb. Tu su umjetničke slike, velike orgulje i dr.

Svijet naš mora da je tako stradao uslijed Turaka. — Često sam s njima: pa kad čujem, kako nēprestano imaju stanovite stvari i slične svinjarije u ustima pomislim: odi vulgus profanus (sic!). Grijeh je to, ali uvijek mi se ta poganska misao nameće. Mnogo sam Ti nakudio druge, ali sam radoznao uz svu svoju vjeru, kakav ću biti praktični katolik u podnašanju ovih ratnih muka. Često mi je na pameti smrt, pa me uza svu svoju vjeru u budući život obuzima strah. Moli se za me biće mi lakše . . .

Pozdrav Hans
Čuvaj te karte!

K. U. K. FELDPPOSTAMT 26. I. 1917.

605

Merz Hans, Bozen, Tirol Bergführer Ersatz.

†!

Dragi N!

Osvanula bijela nedjelja. Veliki predjeli Alpa sa svojim vršcima, dolovima i stranama sijevaju od bjelila. Tamno zelene omorike se dižu veličanstveno u vis, diče se sa svojom svjetlo-modrom pozadinom.

Svjetlo, svjetlo i sjaj posvuda. U doli je napravljena mala kapela, pokrivena smrčevim (sic!) granama o sprijeda na njoj je drveni Krst. S desna su pod od dima crnim stijenama su baračice iz kojih se dimi. Pred kapelom kleći jedno dvadeset vojnika: crna opaljena lica i tamnih kabanica . . . a sunce i svjetlo posvuda, sjaj ljepota, samo što su ovi ljudi crni i bijedni . . . Pričest se dijeli. On mala bijela hostijica, bijela i sjajna i sjaji tog vedrog dana ide tim crnim izmučenim ljudima. A ovi su sklopili preko prsiju ruke, spustili glavu sve do zemlje i u sebi proživljuju taj Misterij.

Sva priroda je divna, sve uopće osim čovjeka je sretno i lijepo.

Izглеda samo: duša im je danas čišća i svijetlija od ovog ogromnog svijeta alpske nedjelje, sva ova veličina prirode je samo simbol čovječje duše. I ovo njegovo jadno skrušeno i slomljeno crno tijelo: ne spada zapravo ovamo: ono mora propasti i doći u harmoniju s ostalom ljepotom.

Meni je dobro.

Pozdrav Hans

K. U. K. FELDPSTAMT 28. III. 1917.

369

K. U. K. Infanterieregiment Graf von Lacy Nr 22.

Merz Hans, Bergführer, tp 369, Kuk IR 22

†!

Dragi N!

Sjedim u svojoj sobici, koju sam sa svojim momcima sagradio ispod jedne stijene. Top grune, sva brda, kao od kakove grmljavine odjekuju. Iza toga salva, 6 topova, jedan za drugim, bubnu, baraka se trese, a brda ječe, ječe, ječe. Zin n n n n, brzovlak juri kroz zrak, brrrüm, pogledam kroz prozor: teško je lupila od zemlju i crni dim se digao u vis. Mir. Ta, ta, ta, ta, etc.. mašinska puška zalaja, grunu opet: top puknu.

Zrrrrr tin n n n, zrrrr, tin n n n, tatata Aeroplan zurči a topovi i mašinske puške pucaju na nj. A on dostojanstveno mirno, crven-zelenih krila, kruži.

Tako vazda ide.

Hans
9. VI. 17

K. U. K. FELDPSTAMT 11. VI. 1917.

369

K. U. K. bosn. herz. Intt. Reg. Nor. 2